

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Sect. VIII. De Proprietatibus alijs Terminorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

diuiduo omnium generum, vel specierum, vt, *omne animal fuit in arca Noë*, id est, ex omnibus speciebus animalium fuit aliquod in arca Noë. Aduerte vltimò, suppositionem, cum nihil aliud sit quàm significatio termini, esse diuersam secundum diuersum modum significandi, quem termini possunt habere. Vnde hæc suppositio non melius cognoscetur, quàm ex modo significandi terminorum; qui modus ex vsu, ex intentione loquentis, ex prædicatis quibus limitantur, dignoscetur, vt, *omnes Apostoli*. Si pro prædicato apponatur *istis*, supponetur distributiue; si verò apponatur *duodecim*, supponetur copulatè.

SECTIO VII.

De ascensu & descensu Terminorum.

ASCENSVS est ab inferioribus ad superiora, descensus est à superioribus ad inferiora gradatim. Per Metaphoram applicatur ad terminos, quia aliquando ex particularibus ad vniuersalia ascendimus, aliquando è contrario ex vniuersalibus ad particularia descendimus. Ascensus igitur definitur: *est à terminis particularibus sufficienter enumeratis, ad vniuersalem progressionem*. Vbi aduerte, ad hunc ascensum requiri, omnia particularia numerari: vno enim solo singulari deficiente, ascensus erit malus; vt si quis, dum Iudas erat inter Apostolos, dixisset, *Petrus & Ioannes & alij nouem sunt predestinati*, nec numerasset Iudam, non potuisset inferre, *ergo omnes Apostoli Christi sunt predestinati*; id autem significatur per particulam *sufficienter enumeratis*. Descensus est, cum à termino communi ad particularia progredimur, vt, *omnis homo est animal, ergo iste homo & ille homo est animal*.

Quot sunt species suppositionis termini communis, tot sunt species descensus ab illo ad particularia, & tot sunt species ascensus à particularibus ad superiora. Verbi gratia, terminus communis supponitur aliquando distributiue; vt, *omnis homo est animal, ergo hic est animal, & ille est animal*; ecce descensum distributiuum: è contrario, *iste & ille homo est animal* (& sic de reliquis), *ergo omnis homo est animal*, est ascensus distributiuus. Terminus supponitur copulatè, vt, *omnes Apostoli sunt duodecim, ergo Petrus & Ioannes & alij simul sumpti sunt duodecim*; ecce descensum copulatum. Quod si propositionem inuertas, *Petrus & Ioannes, &c. simul sumpti sunt duodecim, ergo omnes Apostoli sunt duodecim*, erit ascensus copulatus. Idem est de ascensu & descensu determinato & confuso.

SECTIO VIII.

De proprietatibus alijs Terminorum.

ALTERA Terminorum proprietates est *ampliatio*, & *restrictio*. Ampliatio est extensio termini à minori ad maiorem suppositionem. Pro quo aduerte, quando terminus non extenditur in suppositione nisi ad tempus per copulam importatum, tunc propositionem dico habere statum, & terminum non ampliari. Verbi gratia, *Petrus disputat, & Petrus* supponitur, pro Petro existente tempore præsentis, quod tempus significat vox

disputat. In hac propositione terminus nec ampliatur, nec restringitur. Cum verò à tempore per copulam importato extenditur terminus ad aliud tempus, tunc dicitur ampliari, vt in hac propositione, *homo est animal, & est* significat de præsentis, & tamen *& est* homo extenditur ad omnes homines qui fuerunt, sunt & erunt, imò ad eos qui nunquam exituri sunt.

Hæc ampliatio triplex est; vel quia terminus solum extenditur ad diuersa tempora, vt, *Petrus loquitur*, id est, *Petrus qui nunc est, & postea erit, loquitur*. In hac ampliatio *& est* Petrus non ampliatur quantum ad suum significatum, sed quantum ad tempus. Alia ampliatio est, quando terminus ampliatur quantum ad suum significatum, vt in hoc, *Sancti Deum videbunt, & Sancti* extenditur ad Sanctos qui fuerunt, sunt & erunt. Tertia ampliatio est, quando terminus concretus se extendit ad tempus, & ad formas significatas, vt, *album fuit nigrum*, id est, subiectum, quod modò vel antea habuit albedinem, fuit nigrum.

Hurtadus aliter hanc ampliatioem explicat, scilicet, quando subiectum & prædicatum non coniunguntur pro eodem tempore, secundum totum quod significant, v. g. *iustus peccat*. non coniungitur simul *iustus*, seu *iustitia* cum *peccato*, vnde non facit hunc sensum, *iustus manens iustus peccat*, sed hunc, *ille, qui fuit iustus, iam peccat*. Quæstio est de significatione vocis *ampliatio*. in qua placet Hurtadi explicatio, sed ita, vt & aliorum Summulistarum explicatio supra posita retineatur. Vnde non benè negatur hæc esse ampliatio: *Petrus qui est, & fuit, loquitur*. Moueor, quia veritas propositionis solum requirit, vt Petrus nunc sit: ergo si supponitur pro Petro in diuersis temporibus, verè ampliatur, imò in rigore hæc est propriè ampliatio, quia est ad plura tempora, quàm copulæ veritas exigit. Imò si rigorosè velimus loqui, in eâ propositione, quam ex Hurtado retuli, non est propriè ampliatio, quia non extenditur ad plura tempora, quàm veritas copulæ requirit; sed copula ad vnum, prædicatum autem ad aliud; ideo ego eam magis propriè dicerem *mutationem* aut *variationem*, quàm *ampliatioem*. Sed etsi dicatur *ampliatio*, non multum errabitur.

Restrictio ampliatioem opponitur, definiturque, est *coarctatio termini, à maiori ad minorem significationem*. Fit id quadrupliciter. Primò, per additionem inferioris ad superiorem, vt, *animal homo, est rationale*; *animal* de se significabat omnia animalia, coarctatur tamen per *& homo*, ad animal rationale tantum. Secundo, per Adiectiui additionem, vt, *homo fortis pugnatur*. Tertiò, per additionem casus obliqui, vt, *domus Regis incensa est*. Quarto, per relatiuum qui, que, quod, vt, *homo, qui in gratia decedit, saluabitur*. Addo ego & Quintum modum additionis per additionem alterius substantiui, vt, *Rex Philippus venit*. Fortè possent hoc modo multæ aliæ restrictiones excogitari; sed res est parui momenti, si non nullius.

Aduerte, benè argui affirmatiue à termino non restricto ad restrictum, vt, *omnis homo moritur*; ergo *homo sapiens moritur*, & *fortis moritur*, &c. non verò è contrario, *homo fortis pugnatur*, ergo *omnis homo pugnatur*: negatiue verò benè argui à termino restricto ad non restrictum, vt, *ho-*

mo fortis non disputat, ergo non omnis homo disputat; non autem è contrario à termino non restricto ad restrictum, vt, non omnis homo pugnat, ergo homo fortis non pugnat. hac enim consequentia mala est, vt ex se patet; potest enim homo fortis pugnare non pugnantibus aliis.

Altera termini proprietas est diminutio, id est, additio alicuius dictionis, quā terminus ex se absolute suppositus, supponatur secundum quid, vt, *Æthiops est albus secundum dentes*. Alienatio item est proprietas termini, estque à propria ad improprium significationem translatio, vt, *leo lapis deus, homo pictus*. Nam homo & leo de se significant verum hominem, & verum leonem; per illos autem terminos limitantur ad significandum hominem improprie, & secundum quid. Aduerte, in terminis alienatis non valere consequentiam ab vno ad aliud, v. g. *est leo marmoreus, ergo est leo*, quia leo absolute dictus, supponitur pro leone vero & reali. Item neque è contrario, *est leo, ergo leo marmoreus*. Ratio est, quia isti duo termini inter se sunt omnino disparati.

Appellatio est applicatio formalis significati vnus termini ad significatum alterius, vt, *homo est sapiens, & sapiens applicat suum formale significatum termino homo*, quem denominat sapientem. Hac appellatio idem est ac prædicatio, quia omne prædicatum denominat suum subiectum: estque duplex, alia formalis, quando vnus terminus denominat formale significatum alterius, & formaliter, vt, *homo est iustus; materialis alia, quando terminus denominat significatum materiale alterius, vt, Musicus est Philosophus*, quā propositione solum denotatur, subiectum materiale Musicæ esse etiam Philosophiæ. Aduerte hic, ex coniunctione duorum Adiectiuorum, vel etiam ex vno solo oriri, non raro æquiuocationem circa sensum propositionis (de quā nonnulli Summulistæ sine fine disputant;) verbi gratiā, *hic est magnus studiosus*: potest enim Adiectiuum magnus coniungi prædicato ipsi, & tunc facit ipsum sensum directum, esse cum magnum in studiis. vel potest disparatè cum prædicato connecti, & cadere supra subiectum, quasi diceret, *hic magnus est studiosus*, quæ explicatio etsi vt cumque possit sustineri, est tamen violenta, & contra Grammaticæ regulas. quando enim Substantiuo adheret Adiectiuum, ab illo afficitur, facitque vnum sensum: vt si dicam, *Petrus est bonus Philosophus*, nullus intelliget, *Petrus est in se bonus*; & item, *est Philosophus*, licet parum de Philosophicis sciat. Sed hæc propositiones ioci causā afferuntur, nec requirunt tantam regularum multitudinem, vt dignoscantur, prout nonnulli tradunt; ex tono enim, quo proferuntur, & ex circumstantiis facillimè dignoscuntur.

SECTIO IX.

De mutua prædicatione & multiplicatione Terminorum.

Res hæc, etsi ad quæstionem de solo ferè modo loquendi pertineat, est tamen ad multas materias tam Philosophicas quàm Theologicas valde necessaria. Ideo hic eam volui exactè semel explicare, quia video in hoc multis sæpè minus consequenter discurrentes.

Duo ergo sunt genera Terminorum, aliud eorum, qui res in abstracto significant, vt, *albedo, ingredo, Dentes, personalitas*. In his nulla est difficultas: tunc enim inuicem possunt prædicari, quando realiter significatum vnus, est idem cum significato alterius; tunc verò non, quando realiter distinguuntur. Qui autem distinguuntur, qui non, non potest hic decidi; pertinet enim ad scientiam illam, cuius sunt termini de quibus disputatur. Similiter tunc hi termini multiplicantur, quando res significatæ multiplicantur. Cum autem tunc res significatæ vnica sit, nulla est difficultas in dignoscendo, quando terminus possit multiplicari, quando non, quando identificari, quando verò distinguui. Aliud genus terminorum est, qui rem in concreto seu connotatiue significant, id est, qui duo significant, vnum per modum subiecti, aliud per modum formæ, vt, *homo, album, iustus, &c.* Et in his est magna difficultas, quid significant primario, subiectum, an formam; & quid requiratur ad hoc, vt hi multiplicentur. Nonnulli censent, nomina Numeralia coniuncta Substantiis concretis, (nam de abstractis, vt dixi, nulla est difficultas) multiplicare formale & materiale: exempli gratiā, hoc nomen *Deus*, cui ideo non potest apponi numerus ternarius, ita vt dicantur tres dii, etiam si sint tres personæ, quia non sunt tres naturæ diuine. Ceterum, hi Auctores falluntur euidenter: hoc enim nomen *persona* est concretum Substantiuum, & tamen nomen Numeralis illi adiunctum, non multiplicat formale & materiale illius significatum; aliàs, dum dicuntur tres diuina personæ, etiam multiplicaretur diuinitas, quæ est materiale illius significati; quod esset hæreticum. Item, non possent dici tria alba substantiue, si in tribus subiectis vnica tantum esset albedo: quod esse falsum, ex dicendis constabit. Rem hanc sic facile intelliges, Primo, si supponas, significari in recto, idem esse, ac in Nominatiuo; in obliquo verò, idem esse ac in alio casu. Secundo ego addo, quid in Nominatiuo, vel in alio casu significetur, debere ex propositionibus aliis clarioribus æquipollentibus dignosci: & ex affirmationibus vnus de aliis, quæ ab omnibus, vt veræ admittuntur. Verbi gratiā, hæc est verba, *Petrus est albus*. Inde infero manifestè, nomen *albus* in recto solum dicere subiectum: nam si etiam diceret albedinem, esset idem *albus*, quod subiectum & albedo: non potest autem dici, *Petrus est subiectum & albedo*, quia Petrus nec partialiter est albedo; ergo *albus* solum dicit subiectum in recto, albedinem in obliquo, tamquam si dicerem, *albus est subiectum, vel, habens albedinem*, quod bene dicitur de Petro, estque propositio æquiuocalis illi, *Petrus est albus*. Idem est, quando dico, *album est dulce*: *dulcedo* enim & *albedo* non possunt vilo modo in recto inuicem prædicari, *albedo est dulcedo*, aut è contrario: bene autem dicitur, *subiectum albedinis, est subiectum dulcedinis*. Inde euidenter infero, vocem *album* sic explicari, est subiectum albedinis.

Hac regulā euidenti suppositā circa affirmationem vnus concreti de alio, aut abstracti de concreto, Dico, tunc eam esse veram, quando rectum vtriusque est idem realiter, siue alia, quæ in obliquo significantur, sint idem inter se, siue distincta, siue opposita. Ideo non potest dici, *ho-*